



**NORSK KATOLSK BISPERÅD**  
**LITURGIKOMMISJONEN**

---

**HØRINGSKONFERANSER  
TIL NY NORSK UTGAVE AV  
«MISSALE ROMANUM»**

**Dokument 3.3**  
**KOMMENTAR**  
**TIL FULLSTENDIG TEKST TIL**  
**DE INNLEDENDE DOKUMENTER**  
**TIL MISSALE OG TIL LEKTIONARIUM**  
*(utarbeidet på grunnlag av behandlingen i kommisjonen)*

### **Innledning**

Fremst i *Missale Romanum* og også i tilhørende *Messens lesningsordning/Lektionarium* finnes det en lang rekke innledende dokumenter av ymse slag. Også disse er revidert med tanke på de nye liturgiske bøker på norsk. Dertil er noen for første gang oversatt til norsk.

Det er ikke mulig og har neppe noe hensikt å presentere alle endringer. Nedenfor nøyer vi oss derfor med å presentere de ulike dokumenter for å si hva slags dokument det dreier seg om. Dertil er hovedtendensene i endringene på latin presentert. De viktigste endringer på norsk tar sikte på å skape en mer enhetlig og forhåpentligvis mer presis språkbruk. Til slutt er det gitt oversikt over en del tekniske begreper som liturgikommisjonen har ment at man bør bruke.

Det må skilles mellom de *egentlige dokumenter som er underskrevet* av en eller annen person, og de lengre *innledende tekster*. Førstnevnte dokumenter er alle historiske. De latinske tekster forblir derfor uforandret. Men de har ulik karakter, og dette vil bli presentert nedenfor. De eneste endringer som her er gjort, har med

oversettelsen fra latin til norsk å gjøre. *Sistnevnte* dokumenter er meget omfattende og har til dels gjennomgått en omfattende endringsprosess. Dertil kommer *tittelsidene* som både er innholdsbetegnende og som har en nokså formell karakter.

## Underskrevne dokumenter

Dokumentene presenteres kronologisk. Siden det her konsekvent dreier seg om historiske dokumenter, er over alt de historiske (og ikke de nåværende) navn brukt:

### Pave Paul VI:

*Den apostoliske skrivelse – gitt Motu Proprio – «Mysterii Paschalis»  
der de universelle bestemmelser om det liturgiske år og den nye romerske  
generalkalender approberes*  
(14. februar 1969)

Apostoliske skrivelser – gitt *Motu Proprio* – er betegnelsen på regulerende dokumenter gitt av paven selv (altså ikke av et underordnet organ etter delegering). Betegnelsen brukes ofte på endringsdokumenter og på styringsdokumenter under en arbeidsprosess eller om bestemmelser på et midlere nivå. Samtidig ligger det en stor autoritet i at dokumentene kommer fra paven selv (og ofte også er underskrevet av ham). Tidligere ble slike dokument ofte kun omtalt som *Motu Proprio* (MP). Men når katolsk.no og visse andre kilder iblant har forklart at slike dokumenter er laget av paven personlig uten innblanding fra administrasjonen/kurien, er det en ren fantasipåstand uten rot i virkeligheten. Betegnelsen «*Motu Proprio*» skiller et dokument fra et «reskript» i egentlig forstand, og som er svar på en henvendelse der dokumentets gyldighet og forståelse delvis avhenger av selve henvendelsen.

Med denne apostoliske skrivelsen sluttførte pave Paul VI den omfattende revisjon av det liturgiske år som Det annet vatikankonsil hadde bedt om. I dokumentet forklarer han bakgrunnen for revisjonen og trekker frem noen viktige momenter i denne. Skrivelsen står i *Missale Romanum* etter de fleste andre innledende dokumenter, og etterfølges av selve bestemmelsene om det liturgiske år, og deretter av den nye generalkalender. Disse bestemmelser er styrende for hele oppbygningen av *Missale Romanum*. Derfor måtte nok paven gi dem før han fastsatte selve det nye missalet.

### Pave Paul VI:

*Den apostoliske konstitusjon «Missale Romanum»*  
(3. april 1969)

«Apostoliske konstitusjoner» er reguleringsdokumenter fra paven selv på høyeste (ordinære) nivå, altså høyere enn apostoliske skrivelser. De fleste konstitusjoner dreier seg om opprettelse

av nye bispedømmer og kirkeprovinser (men ikke om grenseendringer, det ligger på et lavere nivå). Men også inngripende pavelig lovgivning skjer gjennom apostoliske konstitusjoner, f.eks. innføringen av Den katolske kirkes katekisme, kuriereformene, innføring av Den kanoniske lovbok (CIC), ny lovgivning for feltpresttjenesten osv. På det liturgiske område ble etter Det annet vatikankonsil fem nye liturgiske bøker fastsatt ved apostoliske konstitusjoner, nemlig *Missale Romanum*, ordinasjonsliturgien, konfirmasjonsliturgien, sykesalvingsliturgien og tidebønnsliturgien. Med ett unntak hadde alle det til felles at selve «sakramentets form» (f.eks. innstiftelsesordene) på latin ble endret.

Med denne konstitusjon slutførte pave Paul VI det omfattende arbeid med fornyelse av den viktigste liturgiske bok, nemlig missalet. I dokumentet forklarer han bakgrunnen for revisjonen og trekker frem noen viktige momenter i denne. Det teologiske fundament blir forklart. Samtidig fastsetter han hvordan sakramentets «form» (innstiftelsesordene) på latin skal lyde i fremtiden. (Senere må han særskilt personlig approbere alle oversettelser av formen.)

Mens man i den norske missaleutgaven fra 1982 gjengav det av pave Paul VI slik fastsatte sakramentsformular på norsk, blir det nå i stedet gjengitt på latin (slik det faktisk ble formulert!). Liturgikommisjonen kom i september 2023 frem til at det norske formular i stedet gjengis i en egen fotnote med henvisning til når dette er godkjent av paven.

### Den hellige gudstjenestekongregasjon:

#### *Dekret [om Missale Romanum]*

(26. mars 1970 – prot. nr. 166/70)

«Dekret» er betegnelse på en lang rekke ulike kirkelige dokumenter av svært forskjellig karakter. Noen er av rent iverksettende karakter. Andre avgjøre konkrete enkeltspørsmål. Noen er av lovgivende karakter. Også innen det kirkelig rettsvesen opereres det med mange slags dekretter. Dekretene har sikkert lavere status enn apostoliske konstitusjoner og apostoliske skrivelser. Ikke bare i Vatikanet utferdiger man dekretter, men også av biskopene og andre ledende organer i et bispedømme.

Liturgiske bøker blir «promulgert» ved dekret. «Promulgere» er et teknisk juridisk uttrykk som innebærer at en «lov» – i dette tilfelle en liturgisk lov – blir utstedt og gjort kjent på en slik måte at de som har å rette seg etter den, prinsipielt og praktisk også har mulighet til å kjenne til den. Ifølge Thomas Aquinas er «promulgasjon» et absolutt krav for at en lov skal komme i stand som forpliktende norm. I utgangspunktet er det kun en lovgiver (paven, biskopen) som kan promulgere en lov, og generelt kan denne myndighet ikke delegeres. I praksis er dog den endelige promulgasjon av liturgiske bøker ofte delegert til vedkommende dikasterium (tidligere: kongregasjon).

Dekretene fra Vatikanet er ofte svært formelaktige. I slutten av disse (og en god del andre pavelige dokumenter) finnes det en såkalt «derogasjonsformel», som f.eks. kan lyde slik: «Idet intet som helst motstridende på noen måte står i veien for dette.» (*Contrariis quibuslibet minime obstantibus.*) Setningen er omtrent like ubegripelig og grammatikalsk ufullstendig på latin som på norsk. Det er resultatet av en historisk kanselliutvikling. Opprinnelig var det en partisippkonstruksjon i slutten av en setning, og gjaldt kun den. Så ble den adskilt fra setningen ved punktum (.), og gjaldt deretter hele det forutgående avsnitt. Til slutt ble den gjort til et eget

avsnitt, og gjaldt da hele det foregående dokument. Hensikten er at ingen skal kunne påberope seg eldre (formelt ikke opphevede dokumenter) for å avvise det nye dokument.

Etter at paven hadde fastsatt den endelige messereform, gjenstod en god del arbeid før det nye missale ble trykkeklart. Først når det var klart til utgivelse i trykken kunne den siste godkjennelse gis. Det skjedde ved dekret fra ansvarlig kongregasjon, som – som «eksekutivt organ» – handlet etter mandat fra paven (og i realiteten nok også med hans personlige godkjennelse). Derved ble det nye missale formelt promulgert. Dette dekret står fremst i det latinske *Missale Romanum*.

Den hellige gudstjenestekongregasjon:

*Dekret [om Messens lesningsordning]*

(25. mai 1969 – prot. nr. 106/69)

Den store liturgireform krevde også helt nye lektionarier (bøker med de bibelske tekster og sanger som skal synges i den enkelte messe på ulike språk. Som utgangspunkt for å lage slike lektionarier ble det fastsatt en *Messens lesningsordning* (Ordo lectionum Missæ – OLM) der de enkelt perikoper var nøyaktig bestemt. På latin kom det i tillegg et «lektionarium» der tekstene var trykt. Fremst i *Messens lesningsordning* fantes det i tillegg en omfattende tekst med «Innledende bemerkninger». Ved foreliggende dekret ble *Messens lesningsordning* promulgert. Dekretet tas med fremst i et lektionarium.

Den hellige gudstjenestekongregasjon:

*Annen typicus-utgave [om Missale Romanum]*

(27. mars 1975 – prot. nr. 1970/74)

I 1975 var det behov for å utgi en ny utgave av *Missale Romanum*. Bare mindre endringer var gjort i forhold til den første (autentiske) utgave, primært som følge av avskaffelsen av den gamle ordning med «lavere vielser», noe som gjorde at embetet som subdiakon bortfalt, og hans oppgaver måtte overføres til andre. Dokumentet står langt foran i *Missale Romanum*. Det til nå gjeldende *Norsk Missale* er basert på den latinske utgave av *Missale Romanum* som ble promulgert i 1975.

Etter dette ble det gjort en rekke mindre endringer i missalet, uten at det fremgår av dekretene som står i de liturgiske bøker. Bakgrunnen var delvis endringen av kirkeretten i 1983, delvis innføringen av nye helgendager.

Den hellige sakraments- og gudstjenestekongregasjon:

*Dekret – annen typicus-utgave [om Messens lesningsordning]*

(21. januar 1981 – prot. CD 240/81)

Etter godt og vel ti års bruk var det behov for å foreta en oppjustering av *Messens lesningsordning*. Dels skyldtes det at det i mellomtiden var fastsatt en hel rekke nye ritualer for ulike kirkelige handlinger, hver med sine egne lesninger. Disse var ikke uten videre kommet inn i *Messens lesningsordning*. Dels var det kommet til nye helgendager. Og så trengte en del perikoper bedre tekstavgrensninger. Alt dette førte til at det kom ut en ny utgave av *Messens lesningsordning*, og dette ble uttrykt ved foreliggende dekret som står langt fremme i boken.

#### Gudstjeneste- og sakramentskongregasjonen:

*Dekret – tredje typicus-utgave [om Missale Romanum]*  
(20. april 2000 – prot. nr. 143/00/1)

Etter om lag 30 års bruk var det nødvendig med en større oppdatering av *Missale Romanum*. Dels skyldtes det nye helgener som var kommet til i de senere år, dels at man ville foreta en svært omfattende oppdatering av den innledende «Orientering om *Missale Romanum*». Men også en god del andre ting var modent for revisjon. Målet var at dette skulle komme til det store jubelår 2000 etter Herrens fødsel. Dekretet er da også datert til år 2000. Dette dekret står trykt fremme i *Missale Romanum*. I realiteten utkom den nye utgave av *Missale Romanum* først i år 2002, og i mellomtiden var det gjort ytterligere endringer, uten at det er kommet til uttrykk ved noe eget dekret gjengitt i *Missale Romanum*. Senere er det foretatt ytterligere endringer, spesielt av tekniske bestemmelser etter at pave Frans 3. september 2017 ved sitt MP *Magnum Principium* endret kirkerettens liturgiske bestemmelser, og dette ble fulgt opp av Gudstjeneste- og sakramentskongregasjonen ved dekretet *Postquam Summus Pontifex* 22. oktober 2021. Også andre endringer har siden blitt gjort, f.eks. ved innføring av nye helgendager, men uten at dette har ført til nye dekret gjengitt i missalet.

#### *Ytterligere dokumenter*

Hver av de trykte bøker på norsk vil inneholde ytterligere tre dekret, foranstilt foran de andre dokumenter, nemlig:

##### *1) Bispekonferansens approbasjonsdekret*

Selv om de liturgiske bøker i praksis utarbeides av den norske liturgikommisjon og arbeidet slutføres av Norsk katolsk bisperråd (NKB), er det formelt Den nordiske bispekonferanse (NBK) som approberer alle liturgiske bøker i Norden. Det gjelder egne regler for dette arbeid, og det ender bl.a. opp i et approbasjonsdekret som skal trykkes foran i den aktuelle liturgiske bok. Dekretet er (og trykkes) vanligvis på latin.

## 2) Gudstjeneste- og sakramentsdikasteriets bekreftelse og approbasjon

Fra 2017/2021 gjelder nye regler for hvordan de approberte liturgiske bøker dels skal «bekreftes» (bare «ja» eller «nei»: *confirmare*) og dels skal «overprøves» (med endringsmuligheter: *recognoscere*) av Gudstjeneste- og sakramentsdikasteriet (tidligere: Gudstjeneste- og sakramentskongregasjonen). Dette ender opp i et dekret med bekreftelse (og eventuelt overprøving) av foreliggende liturgiske bok. Dekret er (og trykkes) vanligvis på latin fremst i boken.

## 3) Utgivelsesdekret

Når den endelige liturgiske bok trykkes på norsk, skal denne (etter bestemmelsene fra 2021, slik de tolkes av Vatikanet) foran ha et dekret som bekrefter at den trykte tekst er identisk med den som er bekreftet eller overprøvd av Den apostoliske stol.

## Tittelsidene

### *Missale Romanum*

Det latinske *Missale Romanum* har denne tekst på tittelsiden:

**MISSALE ROMANUM**  
ex decreto Sacrosancti Œcumenici  
Concilii Vaticani II instauratum  
auctoritate Pauli PP. VI promulgatum  
Ioannis Pauli PP. II cura recognitum

På norsk er den gjengitt slik:

**MISSALE ROMANUM**  
nyutformet ifølge dekret fra  
Det høyhellige økumeniske annet vatikankonsil  
promulgert med pave Paul VI's autoritet  
revidert under pave Johannes Paul II

### *Lektionariet*

Lektionariet som formelt er en spesialdel av *Missale Romanum* tar utgangspunkt i den latinske *Messens lesningsordning* som har denne tittelside på latin:

**MISSALE ROMANUM**  
ex decreto Sacrosancti Œcumenici  
Concilii Vaticani II instauratum

auctoritate Pauli PP. VI promulgatum  
**ORDO LECTIONUM MISSÆ**

Siden det på norsk *ikke* dreier seg om en perikopeliste, *men* om tekstbøker, er overskriften – slik det også er i det latinske lektionarium – utstyrt med denne tekst:

MISSALE ROMANUM  
 nyutformet ifølge dekret fra  
 Det høyhellige økumeniske annet vatikankonsil  
 promulgert med Pave Paul VI's autoritet  
**LEKTIONARIUM**

Dertil kommer angivelse av bind nr.

*Titlenes kommunikasjon*

Overskriftens hovedtekst tydeliggjør hva slags bok det dreier seg om. Tilleggstekstene (over, under) gir nærmere uttrykk for hvilket autoritativt grunnlag boken har, og dette samsvarer med innholdet i de etterfølgende dekreter mv.

I kommisjonen var det omstridt hvorvidt *Sacrosanctum Œcumenicum Concilium Vaticanum II* burde oversettes med «Det hellige økumeniske annet vatikankonsil» eller med «Det høyhellige økumeniske vatikankonsil». Det siste seiret idet det ble holdt frem at mens kongregasjonene i Vatikanet (den gang) ble omtalt som «hellige», var det ikke unaturlig at konsilet ble omtalt som «høyhellig».

Det annet vatikankonsils bestemmelser om at liturgien ble *instauratum* (jf. SC 1, 3, 14, 21, 23, 24, 33, 35 [1], 43, 64, 66, 87, 88, 89, 90, 117, 128), er på norsk for den enkelte liturgiske bok oversatt med at den er blitt «nyutformet». Dette skjedde stort sett under pave Paul VI. Det som senere ble foretatt, ofte under pave Johannes Paul II, innebar kun at en bok ble «revidert» (på latin: *recognitum*). Egne uttrykk får frem at en bok ikke nødvendigvis er ferdigstilt av vedkommende selv, men på oppdrag fra ham.

Vatikanet stiller (i dag) strenge krav til samsvar mellom latinsk tittel og oversatt tittel. Derfor vil det (i dag) neppe være mulig å oversette *Missale Romanum* med «Norsk Missale» eller med «Missale – Messebok for Den katolske kirke i Norge», slik det skjedde i 1982.

*Våpen*

På tittelsiden i en *latinsk* liturgisk bok finnes alltid våpenet (det heraldiske

våpenskjold) til den regjerende pave da boken ble utgitt. Når en bok utgis på *norsk* under en ny pave, byttes våpenet ut slik det blir til den regjerende pave under utgivelsen på norsk (annerledes da *Ritual for dåp* av barn ble utgitt på norsk).

På omslaget til de latinske liturgiske bøker finnes St. Peters kryssede nøkler (Den romerske kuries våpen), tilsvarende det som finnes over hvert dekret fra Vatikanet. Kommisjonen vurderte ut fra dette å bruke Den nordiske bispekonferanses «logo» på omslaget, slik det står over dekretene fra bispekonferansen, men da ikke flerfarget, kun i gullfarge. Dette fremstod dog som ubrukelig, og resultatet ble (etter noe strid i kommisjonen) at bøkene på omslaget får et latinsk kors.

## Innledende tekster

### «Generell orientering om Missale Romanum» (IM)

Tradisjonelt har en liturgisk bok alltid en lang teologisk og praktisk tekst, kalt «innledende bemerkninger» (*prænotanda*). I Missale Romanum er teksten svært omfattende og omtales som «Generell orientering om Missale Romanum» (*Institutio Generalis Missalis Romani*). Teksten har blitt laget og revidert mange ganger, nemlig før 1969, ved utgivelsen i 1969, ved annen utgave i 1975 og til 2000-utgaven, og til den endelige 3. utgaven i 2002. Størst var forandringen fra 1975 til 2000. Det innbar også at man gikk over fra å tale om IGMR og til å tale om IM, vel for å holde utgavene fra hverandre. Det finnes på latin synopser som setter tekstene ved siden av hverandre. Det er umulig å kommentere alle endringer på norsk.

Inntil 2000 bestod orienteringen av en historisk teologisk del (nr. 1-15) og av en veldig konkret del (nr. 1-341). Disse deler er nå slått sammen og er blitt til en del (nr. 1-399). Mange av endringene er kun omplussing av tekst. Noen gjenspeiler ønsket om en mer ensartet terminologi. Andre igjen er uttrykk for en ny teologisk eller liturgisk forståelse eller vektlegging. I dag består teksten av disse kapitler:

- Innledning (nr. 1-15)
- KAPITTEL I: Eukaristifeiringens betydning og verdighet (nr. 16-26)
- KAPITTEL II: Messens struktur, elementer og deler (nr. 27-90)
- KAPITTEL III: Oppgaver og tjenester under messen (nr. 91-111)
- KAPITTEL IV: Forskjellige former for messefeiring (nr. 112-287)
- KAPITTEL V: Kirkenes innredning og utsmykning for feiring av Eukaristien (nr. 288-318)
- KAPITTEL VI: Det som kreves for feiring av messen (nr. 319-351)
- KAPITTEL VII: Valg av messe og av dens enkelte deler (nr. 352-367)
- KAPITTEL VIII: Messer og bønner for forskjellige anliggender og messer for avdøde (nr. 368-385)
- KAPITTEL IX: Tilpasninger som tilkommer biskopene og deres konferanser (nr. 386-399)



IM utgjør uten sammenligning den mest omfattende del av de samlede innledende dokumenter fremme i *Missale Romanum*.

Høringsinstansene står fritt til å kommentere hele den generelle orientering, men det kan samtidig være en fordel å sjekke både gammel og ny latinsk tekst, samt oversettelsen til norsk i *Norsk Missale* (1982).

«*Universelle bestemmelser om det liturgiske år og om kalenderen*»

Denne tekst var den som ble approbert av pave Paul VI i 1969. Den er derfor ikke senere endret på latin, men oversettelsen er dog justert. Teksten finnes bakerst blant de innledende tekster i *Missale Romanum*.

Teksten består av disse to kapitler:

KAPITTEL I: Det liturgiske år (nr. 1-47)

KAPITTEL II: Kalenderen (nr. 48-61)

I nr. 59 heter det: «Rangeringen mellom de liturgiske dager, hva angår feiring, retter seg ene og alene etter nedenstående tabell», og her finnes det en

*Tabell over liturgiske dager*  
ordnet i overensstemmelse med deres rangering

Høringsinstansene står fritt til å kommentere alle disse bestemmelser, men det kan samtidig være en fordel å sjekke den latinske tekst, samt oversettelsen til norsk i *Norsk Missale* (1982).

*Generalkalenderen*

*Missale Romanum* inneholder i tillegg en «Generalkalender», ordnet månedsvis. I de nasjonale utgaver av missalet føyes inn nasjonale feiringer (minnedag, festdag, høytidsdag) og dertil i eget oppsett for hvert bispedømme egenfeiringer i dette.

Biskopene har for lengst bestemt hvordan de ønsker at kalenderen skal se ut, og om dette forhandles det for øyeblikket med Vatikanet. Derfor har det ingen hensikt å sende kalenderen ut på høring nå (dessuten har utkastet tidligere vært ute på høring).

«*Innledende bemerkninger*» (til *Messens lesningsordning*)

I lektionariets bind I vil det i tillegg til en rekke dekretter finnes noen mer omfattende «*Innledende bemerkninger*» (*Prænotanda*). Denne består av disse kapitler:

### **Innledning**

KAPITTEL I: Generelle prinsipper for den liturgiske feiring av Guds ord (nr. 1-10)

#### **Første del: Guds ord under feiringen av messen**

KAPITTEL II: Feiringen av ordets liturgi under messen (nr. 11-37)

KAPITTEL III: Oppgaver og tjenester under feiringen av ordets liturgi innenfor messen (nr. 38-57)

#### **Annen del: Strukturen i Messens lesningsordning**

KAPITTEL IV: Den generelle ordning av messens lesninger (nr. 58-91)

KAPITTEL V: Beskrivelse av lesningsordningen (nr. 92-110)

KAPITTEL VI: Tilpasninger, oversettelser til folkespråkene og oppføringsform i lesningsordningen (nr. 111-125)

Teksten har ikke tidligere vært oversatt fra latin til norsk. Man har forsøkt å få til enhetlig terminologi på norsk her som i de øvrige liturgiske bøker (når terminologien på latin er enhetlig). En rekke fotnoter inneholder henvisninger til tidligere utgaver av *Missale Romanum*. Her er tilføyd i hakeparentes [] tilsvarende i foreliggende utgave av *Missale Romanum*, med opplysning om større tekstavvik, noe som innebærer at når denne innledning siterer fra *Missale Romanum* vil det alltid være til en eldre utgave av dette, gjerne med noe avvikende tekster.

Høringsinstansene står fritt til å kommentere alle innledende bemerkninger, men det kan samtidig være en fordel å sjekke den latinske tekst.

### **Vår Herre Jesu Kristi ...**

I Dokument 2.5, s. 8, heter det:

Noen tekstendringer i eukaristibønnene er av så generell karakter at de er behandlet i eget dokument med kommentarer til «Messens ordning» (Dokument 1.3). Det gjelder formuleringene:

– Vår Herre Jesu Kristi (genitivformuleringen)

Dessverre er denne kommentar bortfalt i Dokument 1.3. Det skulle stått, hvilket i stedet gjengis her:

Formuleringen «vår Herres Jesu Kristi» (*Domini nostri Iesu Christi*) er endret til «vår Herre Jesu Kristi», hvilket på norsk antas grammatisk å æ være mer korrekt. Det gjelder bl.a. i nr. 88, 101, m109 og 118.

Begrunnelsen er kort og godt at denne ekstra genitivs-s på norsk ikke er i samsvar med norsk bibelspråk (sjekket tilbake til 1930) eller rettskrivning for øvrig (jf. Hans Majestet kongens garde).

Det finnes også eksempler i nåværende liturgiske tekster på at den ikke er med (hallelujavers).

## Betegnelse på bibelske skrifter

I de innledende bemerkninger til Messens lesningsordning, finnes det noen generelle bestemmelser i nr. 122 om hvordan de bibelske tekster på latin skal betegnes. Etter blant annet drøfting i lektionariekomiteen gjennomgikk liturgikommisjonen i juni 2019 og besluttet seg for hvordan betegnelseene bør tilpasses på norsk. Dette resulterte i nr. 122.1. Nedenfor gjengis ikke bare nr. 122 og 122.1, slik disse fremgår av utsendt tekst (i Dokument 3.2), men også (i venstre spalte) den latinske tekst som er oversatt til norsk:

<p>a) DE INDICATIONE TEXTUS</p> <p>121 1) Dicatur semper «<i>Lectio libri ...</i>» vel «<i>Lectio Epistolae</i>», vel «<i>Lectio Evangelii</i>», non autem «<i>Initium</i>» (nisi forte in casibus peculiaribus opportunum videatur) aut «<i>Sequentia</i>».</p> <p>122 2) <i>Nomina librorum</i> servantur quae secundum traditum usum habentur, praeter sequentia:</p> <p style="padding-left: 40px;">a) ubi sunt duo libri eiusdem nominis, dicatur «<i>Liber primus</i>» et «<i>Liber secundus</i>» (v.g. <i>Regum</i>, <i>Maccabaeorum</i>), vel «<i>Epistolae prima</i>», «<i>Epistola secunda</i>»;</p> <p style="padding-left: 40px;">b) nomen hodie magis usitatum adhibeatur pro sequentibus libris:</p> <p style="padding-left: 80px;">«<i>Libri I et II Samuelis</i>», pro <i>Libris I et II Regum</i>;</p> <p style="padding-left: 80px;">«<i>Libri I et II Regum</i>», pro <i>Libris III et IV Regum</i>;</p>	<p>a) TEKSTANGIVELSE</p> <p><b>121.</b> 1) Det skal alltid sies «<i>Lesning fra ... bok</i>», eller «<i>Lesning fra ... brev</i>», eller «<i>Lesning fra det hellige Evangelium</i>», men ikke «<i>Begynnelsen på ...</i>» / «<i>Her begynner ...</i>» (med mindre det i spesielle tilfeller skulle synes hensiktsmessig) eller «<i>Fortsettelse av ...</i>».</p> <p><b>122.</b> 2) De <i>navn</i> som hittil er brukt på <i>bøkene</i>, skal fortsatt brukes, med følgende unntak:</p> <p>a) hvor det er to bøker som har samme navn, skal det sies «<i>Første ... -bok</i>» og «<i>Andre ... -bok</i>» (f.eks. <i>Kongebok</i> og <i>Makkabeerbok</i>), eller «<i>... første brev</i>», «<i>... andre brev</i>»;</p> <p>b) det navn som i dag er mest brukt, skal anvendes på følgende bøker:</p> <p>«<i>Første Samuelsbok</i>» og «<i>Andre Samuelsbok</i>» istedenfor «<i>Første Kongebok</i>» og «<i>Andre Kongebok</i>»;</p> <p>«<i>Første Kongebok</i>» og «<i>Andre Kongebok</i>» istedenfor «<i>Tredje Kongebok</i>» og «<i>Fjerde Kongebok</i>»;</p>
---	--

« Libri I et II Chronicorum »,  
pro Libris I et II Paralipomenon;

«Libri Esdrae et Nehemiae»,  
pro Libris I et II Esdrae;

c) distinguantur libri  
sapientiales, cum sequentibus  
nominibus: Liber Iob,  
Proverbiorum, Ecclesiastes vel  
Qohelet, Canticum Canticorum,  
Liber Sapientiae, Ecclesiasticus vel  
Siracidis;

d) pro libris qui in Nova  
Vulgata editione inter Prophetas  
numerantur dicatur: «Lectio libri  
Isaiae, Ieremiae, Baruch», et  
«Lectio Prophetiae Ezechielis,  
Danielis, Osee, ... Malachiae»,  
etiam pro illis qui a quibusdam non  
habentur vere prophetici.

e) dicatur «Lamentationes »  
et «Epistola ad Hebraeos» sine  
mentionem Ieremiae vel Pauli.

«Første Krønikebok» og «Andre  
Krønikebok» istedenfor «Første  
Paralipomenon» og «Andre  
Paralipomenon»;

«Esras bok» og «Nehemjas bok» istedenfor  
«Første Esrabok» og «Andre Esrabok»;

c) visdomsbøkene skal skilles fra hverandre  
ved følgende navn: Jobs bok, Ordspråkernes  
bok (*Liber proverbiorum*), Forkynnerens  
(*Ecclesiastes* eller Kohelets bok),  
Høysangen (*Canticum Cantorum*),  
Visdommens bok (*Liber Sapientiae*) og  
*Ecclesiasticus* eller Siraks bok;

d) for bøkene som i Neovulgata-utgaven  
regnes med blant profetene, skal det hete:  
«Lesning fra Jesajaboken, Jeremiaboken,  
Baruks bok», og «Lesning fra Esekiels,  
Daniels, Hoseas ... Malakis profetier». Det  
gjelder også for de bøker som av noen ikke  
anses som egentlig profetiske.

e) det skal hete «Klagesangene» og «Brevet  
til hebreerne» uten å nevne Jeremia eller  
Paulus.

**122.1** På norsk brukes de samme  
betegnelser som i den brukte norske  
bibeloversettelse, f.eks. «*Lesning fra Første  
Mosebok*», dog med følgende unntak:  
*Josva, Dommerne, Rut, Esra, Nehemja,  
Tobit, Judit, Ester, Job, Forkynneren,  
Visdommen, Sirak og Baruk* settes i genitiv  
og får tilføyd ordet «bok». *Salomos  
ordspråk* blir kun hetende «Ordspråkene».  
*Jesaja, Jeremia, Esekiel, Daniel, Hosea,  
Joel, Amos, Obadja, Jona, Mika, Nahum,  
Habakkuk, Sefanja, Haggai, Sakarja og  
Malaki* får tilføyd det innledende ord  
«profeten». *Evangeliet etter Matteus,  
Markus, Lukas og Johannes* betegnes som  
«det hellige Evangelium etter ...». *Paulus',  
Jakobs, Peters, Johannes' og Judas' [første,  
andre, tredje] brev* får tilføyd det  
innledende ord «apostelen». Likeledes blir  
*Johannes' åpenbaring* hetende «apostelen  
Johannes' åpenbaring».

Nedenfor konkretiseres det for det enkelte skrift hvordan angivelsen vil bli. ***Det vil være nyttig om høringsinstansene også uttaler seg om dette.***

Lesning fra Første Mosebok

Lesning fra Andre Mosebok

Lesning fra Tredje Mosebok

Lesning fra Fjerde Mosebok

Lesning fra Femte Mosebok

Lesning fra Josvas bok

Lesning fra Dommernes bok

Lesning fra Ruts bok

Lesning fra Første Samuelsbok

Unntak: Begynnelsen på Første Samuelsbok (1 Sam 1,1-8; nr. 305, II)

Lesning fra Andre Samuelsbok

Lesning fra Første Kongebok

Lesning fra Andre Kongebok

Lesning fra Første Krønikebok

Lesning fra Andre Krønikebok

Lesning fra Esras bok

Lesning fra Nehemjas bok

Lesning fra Tobits bok

Lesning fra Judits bok

Lesning fra Esters bok

Lesning fra Jobs bok

[Salmenes bok]

Lesning fra Ordspråkene

Lesning fra Forkynnerens bok

Lesning fra Høysangen

Lesning fra Visdommens bok

Lesning fra Siraks bok

Lesning fra profeten Jesaja

Lesning fra profeten Jeremia

Lesning fra Klagesangene

Lesning fra Baruks bok

Lesning fra profeten Esekiel

Lesning fra profeten Daniel

Lesning fra profeten Hosea

Lesning fra profeten Joel

Lesning fra profeten Amos

Lesning fra profeten Obadja

Lesning fra profeten Jona

Lesning fra profeten Mika

Lesning fra profeten Nahum

Lesning fra profeten Habakkuk

Lesning fra profeten Sefanja

Lesning fra profeten Haggai

Lesning fra profeten Sakarja

Lesning fra profeten Malaki

Lesning fra Første Makkabeerbok

Lesning fra Andre Makkabeerbok

Lesning fra det hellige Evangelium etter Matteus

Lesning fra det hellige Evangelium etter Markus

Unntak: Her begynner evangeliet om Jesus Kristus, Guds Sønn (Mark 1,1-8; nr. 5, B)

Lesning fra det hellige Evangelium etter Lukas

Lesning fra det hellige Evangelium etter Johannes

Unntak: Begynnelsen på Evangeliet etter Johannes (Joh 1,1-18; nr. 204)

Lesning fra Apostlenes gjerninger

Lesning fra apostelen Paulus' brev til romerne

Lesning fra apostelen Paulus' første brev til korinterne

Unntak: Begynnelsen på apostelen Paulus' første brev til korinterne (1 Kor 1,1-3; nr. 64, A)

Lesning fra apostelen Paulus' andre brev til korinterne

Lesning fra apostelen Paulus' brev til galaterne

Unntak: Begynnelsen på apostelen Paulus' brev til galaterne (Gal 1,1-2.6-10; nr. 87, C)

Lesning fra apostelen Paulus' brev til efeserne

Lesning fra apostelen Paulus' brev til filipperne

Lesning fra apostelen Paulus' brev til kolosserne

Lesning fra apostelen Paulus' første brev til tessalonikerne

Lesning fra apostelen Paulus' andre brev til tessalonikerne

Lesning fra apostelen Paulus' første brev til Timoteus

Lesning fra apostelen Paulus' andre brev til Timoteus

Lesning fra apostelen Paulus' brev til Titus

Lesning fra apostelen Paulus' brev til Filemon

Lesning fra Brevet til hebreerne

Unntak: Begynnelsen på Brevet til hebreerne (Hebr 1,1-6; nr. 305, I)

Lesning fra apostelen Jakobs brev

Lesning fra apostelen Peters første brev

Lesning fra apostelen Peters andre brev

Lesning fra apostelen Johannes' første brev

Lesning fra apostelen Johannes' andre brev

Lesning fra apostelen Johannes' tredje brev

Lesning fra apostelen Judas' brev

Lesning fra apostelen Johannes' åpenbaring

De oppførte «unntak» er bare noen av de unntak som finnes i Messens lesningsordning. Det kan være god grunn til å spørre om ikke *Initium* også (eller bare?) må kunne oversettes med «Her begynner ...» da det i Mark 1,1 faktisk dreier seg om nøyaktig gjengivelse av åpningsordene i Evangeliet: «Her begynner evangeliet om Jesus Kristus, Guds Sønn.» (*Initium evangelii Iesu Christi Filii Dei.*) *Det kan gjerne kommenteres på om nr. 121,1) bør endres i samsvar med dette.*

Videre er det i nr. 122, 2) d) brukt uttrykket «regnes med blant profetene». *Bør dette endres til f.eks. «telles med blant profetene»?*

I den latinske instruks på samme sted skilles det åpenbarte mellom tre skrifter (Jesaja, Jeremia, Baruk) som omtales som «bøker» og de øvrige tilsvarende skrifter som omtales som «profeter» (egentlig «profetier»). Dette skillet er forsvunnet i den

norske tilpasning. *Det kan gjerne kommenteres på om skillet bør komme til uttrykk også på norsk.*

## Begreper

Liturgikommisjonen har forsøkt å standardisere en del begreper. Noen av disse er alt fastlagt i og med at de finnes i *Ritual for dåp av barn*, og dette er endelig godkjent av Vatikanet. Skal man fravike «avgjørelser» i denne tekst, bør man ha relativt sterke grunner. jf. Gudstjeneste- og sakramentskongregasjonens dekret 22. oktober 2021 *Postquam Summus Pontifex* for å iverksette forskriftene i kan. 838 i Den kanoniske lovbok, nr. 17:

De siste årenes erfaring har lært oss at arbeidet med oversettelse av bibelske og liturgiske tekster er komplekst. Siden det i denne sak ligger et tungt ansvar på biskopene, skal bispekonferansen selv føre an i denne særegne forpliktelse, idet den søker nødvendig hjelp fra skikkede personer, ikke med unntak av sakkyndige i å oversette liturgisk latin, og også gjør bruk av gode hjelpemidler, herunder utarbeidelse av en *ratio translationis* (oversettelsesrettledning) og en ordliste for å oversette på en god måte ikke-bibelske liturgiske uttrykk.

I september 2021 vedtok kommisjonen å bruke disse uttrykk på norsk:

Sakral stillhet	( <i>sacrum silentium</i> )
Respekt	( <i>reverentia</i> )
Ærbødighet	( <i>veneratio</i> )
Sakristi	( <i>sacristia</i> )
Skrudhus	( <i>secretarius</i> ) <sup>1</sup>
Sakrarium	( <i>sacrarium</i> ) <sup>2</sup>
Vasking	( <i>lavatio</i> )
Tvetning	( <i>ablutio</i> )
Kors	( <i>crux</i> )
Krusifiks	( <i>crux, cum effigie Christi crucifixi / crux effigie Christi crucifixi</i> )
Lysekaste	( <i>candelabrum</i> )
Lys	( <i>cereus</i> )
Kredensbord	( <i>abacus</i> )
Hellig kar	( <i>vas sacrum</i> )
Kalk	( <i>calix</i> ) <sup>3</sup>

<sup>1</sup> Bruken av begge uttrykkene *sacristia* og *sacrarium* (jf. IM 45, 119, 193, 209, 280, 334) var nytt i og med revisjonen i 2000/2002. Ut fra sammenhengen er det klart at førstnevnte uttrykk (oversettelse: «sakristi») går på det rom der celebranten ifører seg liturgiske klær før messen. I store kirker med flere tilsvarende rom, går sistnevnte uttrykk (oversettelse: «skrudhus», fra norrønt *skruðhús*) på det større rom der f.eks. koncelebrantene og ministrantene ifører seg liturgiske klær.

<sup>2</sup> *Sacrarium* sikter til en egen vask i sakristiet for vask av sakrale ting og hvorfra vannutløpet ikke går inn i den vanlige kloakk, men ut i grunnen under eller ved kirken (jf. IM 334).

<sup>3</sup> Bibel 2011 bruker ordet «beger».

Patena	<i>(patena)</i>
Kommunionspatena	<i>(patina)</i>
Ciborium	<i>(pyxis)</i>
Hostieskrin	<i>(theca)</i> <sup>4</sup>
Monstrans	<i>(ostensorium)</i>
Mugge	<i>(urceolus)</i>
Vievannskar	<i>(vas aquæ benedicendæ)</i> <sup>5</sup>
Det liturgiske lintøyet	<i>(linteamen)</i>
Duk	<i>(tobalea)</i>
Corporale	<i>(corporale)</i>
Purifikatorium	<i>(purificatorium)</i>
Håndduk? <sup>6</sup>	
Palla	<i>(palla)</i>
Kalk-velum	<i>(velum)</i> <sup>7</sup>
Skulder-velum	<i>(velum humerale)</i>
Sutan	<i>(vestis talaris)</i>
Liturgiske klær	<i>(vestes sacræ)</i>
Amikt	<i>(amictus)</i>
Alba	<i>(alba)</i>
Cingulum	<i>(cingulum)</i>
Stola	<i>(stola)</i>
Dalmatika	<i>(dalmatica)</i>
Messehagel	<i>(casula seu platena)</i>
Korskjorte	<i>(superpelliceum)</i>
Korkåpe	<i>(pluviale eller cappa pluvialis)</i>
Røkelse	<i>(thus, incensum)</i>
Røkelseskar	<i>(thuribulum)</i>
Incensering	<i>(thurificatio, incensatio)</i>
Incensere	<i>(thurificare, incensare)</i>
Salmebok	<i>(libellus cantuum)</i>

Av andre begreper som brukes nokså konsekvent nå, kan nevnes:

Prest	<i>(sacerdos)</i> <sup>8</sup>
Celebrerende prest	<i>(sacerdos celebrans)</i>
Koncelebrant	<i>(concelebrans)</i>

---

<sup>4</sup> KOMMENTAR til *pyxis* og *theca*: Dermed er «pyx» fortsatt «ledig» som norsk betegnelse på den lille beholderen som benyttes ved sykekommunion f.eks. Det passer dårlig i sammenhengen i 118 og 329. Se for øvrig eget saksdokument 7B (til møtet i september 2021) om oversettelse av *pyx/theca* i tillegg til 7A.

<sup>5</sup> KOMMENTAR: Brukt i 118 om karet som anvendes når noen eller noe skal bestenes med vievann.

<sup>6</sup> Håndduk? «Lavabo-duk» – finnes i sakristibruk, men ikke i IM

<sup>7</sup> Det var omstridt i kommisjonen hvorvidt *velum* skulle oversettes med «velum» eller med «klede».

<sup>8</sup> I *Norsk Missale* fra 1982, vanligvis oversatt med «celebrant».



Medhjelper	( <i>minister</i> ) <sup>9</sup>
Ministrant	( <i>ministrans</i> ) <sup>10</sup>
Høytidsdag	( <i>sollemnitas</i> ) <sup>11</sup>
Festdag	( <i>festum</i> ) <sup>12</sup>
Festdager med messeplikt	( <i>festum de præcepto</i> ) <sup>13</sup>
(Valgfri) minnedag	( <i>memoria [ad libitum]</i> )
Hverdag	( <i>feria</i> ) <sup>14</sup>
Juledag – Herrens fødsel	( <i>in nativitate Domini</i> )
Juledag, høytidsdag med oktav	( <i>in nativitate Domini, sollemnitas cum octava</i> )
Vigiliemessen	( <i>ad Missam in Vigilia</i> )
Julenattsmessen	( <i>ad Missam in nocte</i> )
Messen ved daggry	( <i>ad Missam in aurora</i> )
Høytidsdagens messe	( <i>ad Missam in die</i> )
Påskedag – Herrens oppstandelse	( <i>domenica paschae in resurrectione Domini</i> )
Aftenmessen	( <i>missa vespertina</i> )
Pinsedag	( <i>dominica pentecostes</i> )
Diøceanbiskop	( <i>Episcopus dioecesanus</i> )
Koadjutorbiskop	( <i>Episcopus coadiutor</i> )
Hjelpebiskop	( <i>Episcopus auxiliaris</i> )
Konfirmasjon	( <i>confirmatio</i> ) <sup>15</sup>
(Flyttbar) prekestol	( <i>suggestus, pulpitum</i> ) <sup>16</sup>
Leseput	( <i>pluteus</i> ) <sup>17</sup>
(Fast) ambo	( <i>ambo [stabilis]</i> ) <sup>18</sup>

<sup>9</sup> Mange steder i og utenfor liturgisk sammenheng brukes det latinske begrep annerledes eller oversettes med andre ord som «tjener», «forrettende», «tjenestegjørende», «personale» og «embetsbærer», uten at man kan tale om et «embete» (*officium*) i egentlig forstand.

<sup>10</sup> Begrepet *ministrans* forekommer ikke i Missale Romanum, dog i andre bøker som *Ritual for feiring av ektevigsel*.

<sup>11</sup> Tidligere ble *sollemnitas* oversatt med «høytid». Mens *solleminitas* alltid er betegnelsen på én dag, sikter det norske ord «høytid» oftest til flere dager, f.eks. julehøytiden. «Høytidsdag» synes derfor å være en mer treffende oversettelse av *sollemnitas* enn «høytid».

<sup>12</sup> Noen ganger oversettes *festum* med «fest», nemlig der nivået ikke spiller noen rolle. Det var omstridt i kommisjonen hvorvidt denne oversettelse burde brukes konsekvent.

<sup>13</sup> Oversettelsen var omstridt i kommisjonen. Alternative oversettelser kunne være «helligdag», «kirkelig helligdag», «festdag med messeplikt».

<sup>14</sup> Det var omstridt i kommisjonen hvorvidt *feria* skulle oversettes med «hverdag» eller med «ferialdag».

<sup>15</sup> Tidligere ble *confirmatio* oversatt med «ferming».

<sup>16</sup> Ordet forekommer ikke mer i de liturgiske bøker, men ble i middelalderen bruk om den transportable prekestol som av tiggermunkene ble stilt opp på markeds plassene for å gi gode prekemuligheter, senere også om den faste prekestol inne i en kirke.

<sup>17</sup> Ordet forekommer i IM 260 og 309 og sikter til den flyttbare leseput («fluktstol»).

<sup>18</sup> «Ambo» (*ambo*) er en gammel betegnelse på «stedet» for Guds ord i kirkerommet, noe som

Korskjorte	<i>(superpelliceum)</i>
Beholder	<i>(vasculum)</i> <sup>19</sup>
Fat	<i>(vasculum)</i> <sup>20</sup>
Skål	<i>(vasculum)</i> <sup>21</sup>
Preke Guds ord	<i>(verbum Dei prædicare)</i> <sup>22</sup>
Preken	<i>(sermo, oratio, concio)</i> <sup>23</sup>
Homilie	<i>(homilia)</i> <sup>24</sup>
Det liturgiske år	<i>(annus liturgicus)</i>
Kirkeår	<i>(Proprium de tempore, Temporale)</i>
Helgenår	<i>(Sanctorale)</i>
Fellesmessene for helgener	<i>(Commune Sanctorum)</i>
Ritualmesse	<i>(Missa ritualis)</i>
Votivmesse	<i>(Missa votiva)</i>
Det alminnelige kirkeår	<i>(«per annum»)</i>
Den eukaristiske bønn	<i>(Præcatio eucharistica)</i>
Lesningsordning	<i>(Ordo lectionum)</i>
Ritus; flertall: rituser, riter	<i>(ritus)</i> <sup>25</sup>
Ritual	<i>(Ordo)</i> <sup>26</sup>

forsvant i løpet av middelalderen, men som kom tilbake ved liturgireformen på 1900-tallet. Til forskjell fra «prekestolen» (men i likhet med «homilien») er amboen en del av liturgien. Nærmere bestemmelser om amboen finnes i de innledende bemerkninger til Messens lesningsordning, nr. 32-34.

<sup>19</sup> Oversettelsen forekommer i konfirmasjonsritualet (nr. 19c, 28, 45).

<sup>20</sup> Ordet er aktuelt i akolyttbeskikkelsesritualet (nr. 7).

<sup>21</sup> Oversettelsen forekommer i ektevigselsritualet (nr. 141, 144, 146).

<sup>22</sup> Begrepet forekommer kun i IM 95.

<sup>23</sup> Ulike betegnelser på «preken» før Det annet vatikankonsil.

<sup>24</sup> Pave Pius XII antydte i 1947 (i encykliken *Mediator Dei*) at en begrepsveksling var på gang ved uttrykket *homilia, seu sacra concio*. Det annet vatikankonsil løftet så «homilien» frem som vesentlig i den liturgiske feiring, særskilt i messen på søndager og andre dager med messeplikt (jf. SC 24, 52, 53, 78) og i kirkeretten heter det nå: «Blant prekenformene inntar homilien den eminente plass, den som er en del av selve liturgien og forbeholdes en prest eller en diakon.» (CIC, kan. 276, § 1) Mens «preken» ikke nødvendigvis er en del av liturgien, er «homilie» alltid en del av liturgien. Å holde homilie er alltid forbeholdt diakoner og prester, men Den nordiske bispekonferanse åpnet etter revisjonen av kirkeretten i 1983 for at også legfolk kan preke (men altså ikke holde homilie).

<sup>25</sup> Ordet «Ritus» brukes i mange betydninger, men først og fremst om åndelig arvegods (CCEO kan. 28, § 1: «En ritus er det liturgiske, teologiske, åndelige og disiplinære arvegods, bestemt ved folks kultur og historiske omstendigheter, som kommer til uttrykk på sin egen måte gjennom den enkelte egenstendige kirkes levende tro.»), hele liturgiske familier (f.eks. «latinsk ritus», «Østens rituser», «orientalsk ritus», «armensk ritus»), det liturgiske kompleks omkring f.eks. et sakrament (f.eks. «konfirmasjonsritus», «krismeringsritus») og visse deler av en liturgiske feiring (og da i flertall, f.eks. «innledende riter»).

<sup>26</sup> Svært mange (men ikke alle liturgiske bøker) har «Ritual» (*Ordo*) som tittel, med tilføyelse av bestemmende ord (f.eks. «Ritual for dåp av barn», «Ritual for feiring av ektevigsel»).

Missale Romanum	<i>(Missale Romanum)</i>
Tidebønnsliturgien	<i>(Liturgia horarum)</i>
Rituale Romanum	<i>(Rituale Romanum)</i>
Pontificale Romanum	<i>(Pontificale Romanum)</i>